

Vai trò, phân loại và sử dụng thiết bị dạy học ở trường trung học cơ sở theo yêu cầu của Chương trình giáo dục phổ thông 2018

Trần Thị Thu Hiền*

*ThS. Hiệu trưởng Trường THCS Nguyễn Tất Thành, TP Gia Nghĩa, tỉnh Đắk Nông

Received: 18/2/2023; Accepted: 22/2/2023; Published: 27/2/2023

Abstract: Teaching equipment is one of the key elements of the teaching process, an important condition contributing to ensuring the quality of teaching at the school, besides other conditions such as teachers and students, curriculum, and other resources. Education and training activities require appropriate facilities and teaching equipment for each type of subject at different levels and training disciplines. The article discusses the role, classification and use of teaching equipment in secondary schools as required by the 2018 General Education Program

Keywords: Role, classification, use of teaching equipment, secondary school, 2018 General education program

1. Mở đầu

Thiết bị dạy học (TBDH) là một trong các thành tố của quá trình dạy học, là điều kiện quan trọng góp phần bảo đảm chất lượng dạy học của nhà trường bên cạnh các điều kiện khác như đội ngũ giáo viên, chương trình học tập, các nguồn lực khác. Hoạt động giáo dục và đào tạo (GD&ĐT) đòi hỏi phải có cơ sở vật chất (CSVC), TBDH thích hợp cho từng loại hình môn học ở các cấp học và ngành đào tạo khác nhau. CSVC, TBDH phục vụ cho các hoạt động dạy học rất đa dạng từ Phòng học lý thuyết, phòng học thực hành, các loại bảng, bàn ghế, dụng cụ dạy học đơn giản đến các TBDH hiện đại như máy phim ảnh, vi tính, đèn chiếu, phần mềm dạy học...

Nghị quyết số 29-NQ/TU của Ban Chấp hành TƯ Đảng lần thứ 8 (khóa XI) nêu ra các mục tiêu đổi mới căn bản, toàn diện GD&ĐT, trong đó khẳng định: “Tiếp tục thực hiện mục tiêu kiên cố hóa trường, lớp học; có chính sách hỗ trợ để có mặt bằng xây dựng trường. Từng bước hiện đại hóa CSVC - kỹ thuật (KT), đặc biệt là hạ tầng công nghệ thông tin (CNTT)”. Điều đó cho thấy, trong những năm gần đây, ngành GD&ĐT nhận được sự quan tâm đặc biệt của Đảng và Nhà nước. Chính quyền, lãnh đạo ngành giáo dục các cấp ở địa phương và nhân dân cả nước đầu tư các nguồn lực để ngành GD đạt được những kết quả đáng kể trong việc xây dựng trường, lớp và mua sắm TBDH nhằm phát triển sự nghiệp GD&ĐT.

Thực tế hiện nay ở các trường THCS vấn đề sử dụng TBDH chưa được đảm bảo theo quy định và

quản lý TBDH cũng chưa được quan tâm đúng mức. Công tác bảo quản vẫn còn bị coi nhẹ, dẫn đến tình trạng TBDH mau xuống cấp, việc đầu tư mua sắm TBDH hiện đại chưa được chú ý đúng trọng tâm. Ở một số trường THCS, việc sử dụng TBDH chưa hợp lý nên hiệu quả còn thấp, gây lãng phí. Trước tình hình đó, cơ quan QLGD địa phương đã lập kế hoạch tham mưu với Ủy ban nhân dân (UBND) thành phố, huyện quy hoạch lại mạng lưới trường, lớp học giai đoạn 2020 - 2025, trong đó có tăng cường bổ sung trang TBDH phục vụ Chương trình GDPT 2018 nhằm thực hiện tốt nhiệm vụ giáo dục ở địa phương trong những năm tới.

2. Nội dung nghiên cứu

2.1. Trường THCS trong hệ thống giáo dục quốc dân

Theo Thông tư 32/2020/TT-BGDĐT ngày 15 tháng 9 năm 2020 của Bộ GD&ĐT ban hành Điều lệ trường THCS, trường THPT và trường phổ thông có nhiều cấp học, căn cứ theo Điều 2, 3 theo Thông tư quy định trường THCS như sau:

“Điều 2. Vị trí của trường trung học trong hệ thống giáo dục quốc dân: Trường trung học là cơ sở GDPT của hệ thống giáo dục quốc dân. Trường có tư cách pháp nhân, có tài khoản và con dấu riêng.

Điều 3. Nhiệm vụ 8: Quản lý, sử dụng và bảo quản cơ sở vật chất, trang thiết bị theo quy định của pháp luật.

2.2. Vai trò của TBDH ở các trường THCS trong bối cảnh đổi mới giáo dục

Thiết bị dạy học là hệ thống đối tượng vật chất và tất cả những phương tiện kỹ thuật được giáo viên, sinh viên sử dụng trong quá trình dạy học, góp phần thực hiện các mục tiêu dạy học và giáo dục. Theo điều 1 về quy chế TBGD của Bộ Giáo dục và Đào tạo (41/2000/QĐ- BGD&ĐT): TBGD bao gồm thiết bị phục vụ giảng dạy và học ở lớp, thiết bị phòng thí nghiệm, thiết bị TDTT, thiết bị nhạc – họa và các thiết bị khác trong xưởng trường, vườn trường, phòng truyền thống nhằm đảm bảo cho việc nâng cao chất lượng dạy và học, góp phần thực hiện mục tiêu giáo dục toàn diện.

Quá trình giáo dục cấu thành bởi nhiều yếu tố có liên quan chặt chẽ với nhau. Các yếu tố đó là: Mục tiêu, Nội dung, Phương pháp, TBDH, Giáo viên, Học sinh... Trong mối quan hệ giữa các yếu tố cơ bản trên, yếu tố TBDH không thể tách rời. Các cặp thành tố có quan hệ tương hỗ hai chiều. Việc điều khiển tối ưu các mối quan hệ của các thành tố có thể coi là một nghệ thuật về mặt sư phạm. TBDH có trong quá trình giáo dục với vai trò như các thành tố khác không thể thiếu một thành tố nào.

Thiết bị dạy học có vai trò quan trọng trong quá trình dạy học, là một bộ phận của nội dung và PPDH. Đảm bảo tính trực quan trong dạy học, đảm bảo chất lượng kiến thức, thể hiện tường minh phương pháp làm việc, giúp học sinh rèn luyện các kỹ năng. TBDH có khả năng sư phạm to lớn: tăng tốc độ truyền tải mà không làm giảm số lượng thông tin, tạo điều kiện đi sâu vào bản chất sự vật hiện tượng, tiết kiệm thời gian, tạo hứng thú và lôi cuốn người học, cho phép cải tiến các hình thức lao động sư phạm, tạo điều kiện cho học sinh thực hành rèn luyện và phát triển năng lực.

TBDH có vai trò rất quan trọng trong quá trình dạy học và giáo dục, là một trong những điều kiện quyết định thành công của việc đổi mới PPDH, tạo tiền đề để thực hiện tốt nội dung và PPDH, hỗ trợ tích cực trong việc xác định nội dung và lựa chọn PPDH phù hợp.

TBDH được lựa chọn thích hợp và sử dụng có hiệu quả là công vụ hỗ trợ đắc lực trong tiết dạy, tránh được tình trạng truyền thụ kiến thức một chiều, giúp tiết dạy trở nên sinh động, dễ hiểu; giúp giáo viên nâng cao năng lực sáng tạo của mình trong công tác giảng dạy; tăng hiệu quả hoạt động nhận thức của học sinh, lý thuyết được kết hợp với thực hành, minh họa giúp cho HS nhớ kiến thức lâu và sâu sắc hơn, tạo cho HS những tình cảm tốt đẹp với môn học.

Không ít nội dung học tập phức tạp cần đến sự hỗ

trợ tích cực của phương tiện trực quan mới giải quyết được những vấn đề trừu tượng. Theo nguyên lý “Học đi đôi với hành”, người học rất cần được trực tiếp thực hành dựa trên những kiến thức lý thuyết đã học bằng các dụng cụ, thiết bị cụ thể.

Dạy học tích cực yêu cầu người học tham gia có ý thức vào các hoạt động tự khám phá, học hỏi để chiếm lĩnh tri thức, rèn luyện kỹ năng cần thiết. Như vậy, TBDH là điều kiện và phương tiện tất yếu để có thể tiến hành PPDH tích cực.

TBDH là cầu nối để giáo viên, học sinh cùng hành động tương tác, phối hợp với nhau chiếm lĩnh được nội dung dạy học, thực hiện mục tiêu dạy học, sử dụng PPDH.

Như vậy, TBDH có vai trò vô cùng quan trọng và không thể thiếu trong hoạt động dạy học, giáo dục của nhà trường THCS, ở bất cứ nơi nào có diễn ra hoạt động dạy học nếu muốn đạt được chất lượng và hiệu quả cao thì cần phải sử dụng TBDH.

2.3. Phân loại TBDH ở các trường THCS

Tùy theo cách tiếp cận vấn đề nghiên cứu, các tác giả đã đưa ra nhiều cách phân loại TBDH như:

- Phân loại theo cách sử dụng, TBDH với tư cách là phương tiện dạy học thì theo Tô Xuân Giáp, các TBDH được chia làm hai nhóm:

+ Nhóm phương tiện sử dụng trực tiếp để dạy học gồm phương tiện truyền thông (tranh ảnh, sơ đồ, các bảng biểu, vật thật, mô hình, maket...), phương tiện nghe nhìn (đĩa hát, băng âm thanh, phòng học tiếng anh, tấm nhựa slide, phần mềm máy tính, tivi...)

+ Nhóm phương tiện dùng để chuẩn bị, điều khiển lớp học như phương tiện hỗ trợ (phương tiện làm giảm nhẹ quá trình điều khiển lớp học, phương tiện nhận sử lý thông tin, chuẩn bị bài giảng, các trang bị chuyên chở, di chuyển cất giấu, treo móc các phương tiện giúp thầy giáo trình diễn), phương tiện ghi chép và kiểm tra (phương tiện tích lũy thông tin, phương tiện kiểm tra các giai đoạn dạy học, các thiết bị sao chụp sản xuất các chương trình nghe nhìn, các chương trình máy tính ngân hàng dữ liệu), máy vi tính.

- Theo các tác giả Bùi Minh Hiền, Vũ Ngọc Hải và Đặng Quốc Bảo, TBDH được chia làm bốn nhóm, theo các:

+ *Nhóm 1: Nhóm các thiết bị giảng dạy tham gia vào các bài thí nghiệm thực hành:* nhóm thiết bị các môn vật lý và công nghệ; nhóm thiết bị các môn thể dục, âm nhạc và mỹ thuật, nhóm TBDH các môn xã hội; nhóm thiết bị phục vụ việc dạy học môn Toán, môn Tin học kết hợp với phòng học đa năng.

+ *Nhóm 2: Nhóm các thiết bị phục vụ cho giáo viên đổi mới PPDH:* các thiết bị nghe nhìn, thiết bị trình chiếu (máy chiếu vật thể, máy chiếu qua đầu, máy chiếu đa năng, đầu video, tivi và màn chiếu, bộ âm thanh thiết bị phụ trợ). Ở một số trường có máy tính xách tay được quản lý chung, hay để giáo viên mượn trong các giờ giảng.

+ *Nhóm 3: Nhóm các thiết bị thực hành hướng nghiệp, dạy nghề kỹ thuật cho học sinh:* công cụ sửa chữa, máy móc gia công cơ khí, gỗ, máy cắt gọt kim loại, máy công cụ sản xuất, vật tư, vật liệu tiêu hao;

+ *Nhóm 4: Nhóm các thiết bị dùng chung cho toàn trường và phục vụ các hoạt động văn nghệ, TDTT:* Thiết bị văn phòng như máy tính, máy in, máy photocopy; thiết bị dùng cho các hoạt động chung của học sinh như máy ghi hình, máy chụp ảnh, phương tiện đi lại các máy tập thể dục thể thao; Thiết bị để bảo quản thiết bị như tủ đựng thiết bị, giá, kệ...

2.4. Sử dụng TBDH ở các trường THCS

Đề nâng cao hiệu quả sử dụng TBDH trong thực hiện chương trình giáo dục cần đảm bảo thực hiện những yêu cầu cơ bản sau đây:

Sử dụng TBDH đúng lúc, đúng nghĩa là sử dụng TBDH vào lúc cần thiết, lúc học sinh mong muốn được quan sát nhất, gợi nhớ trong trạng thái tâm sinh lý thuận lợi nhất (trước đó giáo viên đã dẫn dắt, gợi mở, nêu vấn đề chuẩn bị).

Phù hợp với yêu cầu, mục đích sử dụng, nội dung bài học: Căn cứ vào mục tiêu dạy học, nội dung dạy học, giáo viên chuẩn bị các TBDH phù hợp. TBDH chỉ nên cần thiết khi nào thực sự cần dùng đến, tránh trưng bày nhiều TBDH trước mắt học sinh lúc chưa sử dụng sẽ gây phân tâm sự chú ý của các em đối với nội dung bài học.

Sử dụng TBDH đúng chỗ. Khi sử dụng, cần tìm vị trí để giới thiệu TBDH trên lớp một cách hợp lý nhất, giúp học sinh có thể sử dụng nhiều giác quan nhất để tiếp xúc với phương tiện một cách đồng đều ở mọi vị trí trong lớp, mọi tầm nhìn xa nhất đều có thể dễ dàng quan sát.

Đảm bảo sự an toàn cho học sinh và giáo viên trong quá trình sử dụng: Các TBDH phải được bố trí tuyệt đối an toàn cho giáo viên và học sinh trong và ngoài giờ học. Đồng thời phải bố trí sao cho không ảnh hưởng đến quá trình làm việc, học tập của lớp khác.

Đảm bảo phù hợp với đối tượng, điểm tâm sinh lý lứa tuổi học sinh: Tùy theo điều kiện phòng học, ánh sáng, khả năng nhìn thấy của học sinh (chú ý đến đặc điểm cá biệt với học sinh nhìn kém, nghe kém...) mà

giáo viên lựa chọn sử dụng những TBDH phù hợp, đảm bảo hiệu quả khi sử dụng. Sử dụng TBDH phù hợp với yêu cầu của mỗi tiết lên lớp và trình độ tiếp thu kiến thức của học sinh. Nếu sử dụng quá nhiều một loại TBDH trong một tiết học sẽ ảnh hưởng đến các bước của giờ lên lớp, học sinh sẽ chán nản, kém tập trung dẫn đến chất lượng dạy học sẽ không đạt được như mong muốn.

Sử dụng TBDH phải phù hợp với khả năng và đặc điểm tư duy của học sinh. Trong quá trình học tập, học sinh thường gặp khó khăn ở vấn đề trừu tượng. Đó là lúc cần đến sự hỗ trợ của TBDH để vấn đề phức tạp trở nên dễ hiểu, phù hợp với lứa tuổi và trình độ nhận thức của HS.

Sử dụng TBDH đúng mức độ và cường độ. Sử dụng TBDH trong một khoảng thời gian hợp lý của tiết học, xác định độ dài thời gian sử dụng thiết bị đó.

3. Kết luận

Cơ sở vật chất, TBDH là yếu tố tác động trực tiếp đến quá trình dạy học và góp phần quan trọng đối với CLGD của nhà trường. Hiện nay đa số các trường THCS được đầu tư, trang bị CSVC, TBDH khá đầy đủ nhưng công tác quản lý, sử dụng TBDH trong quá trình dạy học còn hạn chế vì vậy ảnh hưởng đến CLGD THCS. Để quản lý khai thác sử dụng TBDH CBQL các trường THCS cần phải nắm vững vai trò, phân loại TBDH và vận dụng linh hoạt hiệu quả trong sử dụng TBDH trong dạy học các môn học nhằm nâng cao chất lượng và hiệu quả dạy học ở các trường THCS đáp ứng yêu cầu của Chương trình GDPT 2018.

Tài liệu tham khảo

1. Trần Quốc Bảo (2005), *Các biện pháp quản lý của hiệu trưởng nhằm nâng cao hiệu quả sử dụng CSVC – kỹ thuật phục vụ cho dạy và học ở trường THPT công lập Tp. HCM*, Viện Chiến lược và CTGD, Tp. HCM.

Bộ Giáo dục và Đào tạo (2020), *Thông tư 32/2020/TT-BGDĐT ngày 15 tháng 9 năm 2020 ban hành Điều lệ trường THCS, trường THPT và trường phổ thông có nhiều cấp học*. Hà Nội

2. Chu Mạnh Chương (2006), *Những kiến thức chung về phương pháp dạy học, về thiết bị giáo dục và TBDH*, Tài liệu bồi dưỡng nhân viên thiết bị giáo dục trường THCS.

3. Tô Xuân Giáp (1998), *Phương tiện dạy học*, Nxb Giáo dục, Hà Nội.

4. Vũ Trọng Rỹ (2005), *Một số vấn đề lý luận về phương tiện dạy học*, Tập bài giảng cho học viên cao học, Đại học Sư phạm Huế.